

Prof. dr. Gina-Lumiņa Scarlat

DESPRE BIBLICITATEA¹ UNOR TERMENI NEBIBLICI ȘI NEBIBLICITATEA UNOR TERMENI BIBLICI

Scopul acestui studiu este unul hermeneutic, motivat de intenția de a înțelege de ce în perioada patristică, anumiți termeni au fost contestați și au generat tensiuni pe considerentul că erau nebiblici. Sfinții Părinți care-și explică opțiunea pentru asemenea termeni, departe de a face lingvistică teologică, dezvoltă o hermeneutică fundamentată pe tradiția patristică anterioară și pe înțelegerea *evlavioasă* a Sfintei Scripturi. În primele trei secole creștine, Biserica, în confruntare mai ales cu gnosticismul și-a trasat liniile de interpretare scripturistică prin trăirea personală a adevărilor de credință cuprinse în ea, raportarea la *regula fidei* și înțelesul general, acceptat de către ierarhia stabilită prin succesiune apostolică. Exegeți, precum Sfântul Irineu al Lyonului (115/140-202)², Origen († 254/5), Ieronim (315-368)³, Ilarie de Poitiers (340/350-419/420)⁴, fără a disprețui litera în sine, nu s-au atașat

---

1. Despre conceptul de biblicitate, a se vedea observațiile pr. asist. drd. Adrian Corbu, în studiul: *Bazele biblice ale iconografiei Sfântului Ioan Damaschin*, în „Teologia“ (1997), anul I, nr. 2, Arad, p. 94; 96, unde vorbește de corectivul adus de Sfântul Ioan Damaschin în disputa iconoclastă, constând în următoarele principii exegetice: explicarea Scripturii cu Scriptura și interpretarea Scripturii în funcție de revelația adusă de Hristos și păstrată în Biserică.

2. În secolul al II-lea, Sfântul Irineu vorbea de un „model“ sau „plan“ propriu Sfintei Scripturi pe care pseudoteologii creștini (ereticii) îl înlocuiau cu propriul lor „model“ sau „plan“ teologic, *apud* George Florovsky, *Biserica, Scriptura, Tradiția, Trupul viu al lui Hristos*, Editura Platytera, trad. F. Caragiu și G. Mândrilă, București, 2005, p. 123-124.

3. „Nu cugetăm că Evanghelia constă în cuvintele Scripturii, ci în sensul ei...“, *apud* George Florovsky, *op. cit.*, p. 141.

de literalitatea, ci de duhul sau mesajul scripturistic teologico-spiritual. S-a format astfel o concepție exegetică conform căreia „sensul Scripturii trebuie considerat el însuși ca o Scriptură“, după formularea lui H. E. W. Turner⁵. Din acest motiv, Părinții Bisericii erau conștienți că sensul scripturistic, revelat, depășește literalitatea ca exprimare umană⁶, putându-se transmite și prin alte expresii sau cuvinte neafiate în Sfânta Scriptură.

Deși în literatura exegetică patristică nu întâlnim termenii de *biblicitate* și *nebiblicitate*, voi opera cu ei, ca instrumente hermeneutice, pentru a explica modul gândirii acelor teologi care au folosit fără complexe termeni nebiblici în argumentările lor dogmatice. Se va constata că, deși nu au întrebuintat aceste două concepte, Sfinții Părinți au gândit în sensul lor. *Biblicitatea* poate fi înțeleasă ca și conformitate semantică a unui termen/expresie dogmatică, nescripturistică, cu revelația dumnezeiască biblică și Sfânta Tradiție a Bisericii. Iar *nebiblicitatea* este neconformitatea semantică a termenilor/expresiilor cu implicații dogmatice, aflați sau nu în Sfânta Scriptură, cu revelația dumnezeiască. Vorbind despre biblicitate/nebiblicitate, am în vedere doar anumiți termeni/expresii biblice și nebiblice, nu și versete/citate biblice, care necesită o altă analiză a exegezei lor.

Termeni biblici lipsiți de biblicitate

Analizând relația dintre Sfânta Scriptură și Sfânta Tradiție, Atenagora de Eleas observa că teologii secolelor II⁷-IV „...accentuează că *Scriptura este criteriul credinței adevărate, deși nu este singura autoritate pentru combaterea rătăcirii* ⁸. *Cealaltă autoritate se aduce din viața și conști-*

4. „Scriptura nu stă în lectură, ci în înțelegere“, *apud* George Florovsky, *op. cit.*, p. 17.

5. George Florovsky, *op. cit.*, p. 130.

6. În legătură cu concepția patristică despre limbaj, a se vedea importantul studiu al teologului grec Stilianou G. Papadopoulos, *Teologie și limbă. Teologie experimentală. Limbă convențională*, trad. pr. conf. dr., C. Băjău, Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova, 2007.

7. Încă din secolul al II-lea, Sfântul Irineu al Lyonului constata că aserțiunile gnosticilor sunt în dezacord cu Sfânta Scriptură, deși sunt riguros argumentate scripturistic. În cazul lor, Scriptura era o simplă bază de argumentare a unei teologii diferite de duhul revelației dumnezeiești, asupra căreia transferau însă autoritatea scripturistică. Sfântul Irineu a reacționat tocmai la această manieră nepermisă de argumentare scripturistică a unei teologii sau, mai bine-zis, pseudoteologii nescripturistice, deoarece acest mod de gândire reflecta situația absurdă în care Scriptura era folosită practic (voluntar sau involuntar) împotriva Scripturii.

8. În prologul *Comentariului Evangheliei după Matei*, Sfântul Ioan Gură de Aur

ința Bisericii, prin care se demonstrează exactitatea explicării Scripturii, dat fiind că adesea și eroarea face uz de Scriptură pentru fundamen-tarea ei⁹.

În secolul al IV-lea, grupările ariene își argumentau pozițiile cu termeni/expresii și citate scripturistice pentru a forța acceptarea lor necondiționată. Deși foloseau Scriptura, ei se aflau într-un permanent dezacord cu Scriptura. Adevărul însă nu poate fi contrar adevărului, după cum spune și Aristotel în tratatul *Despre interpretare*¹⁰. Tocmai dezacordul semantic dintre teologia ariană și Sfânta Scriptură era indiciul cel mai clar al erorilor de gândire și un exemplu de acomodare abuzivă a Sfintei Scripturi la idei și concepții nescripturistice. Acest lucru îl determină pe Sfântul Vasile cel Mare să afirme cu indignare că arienii nu se tem de Hristos, având doar ambiția de a inventa noi învățături¹¹. Nu poți pretinde că o idee argumentată scripturistic este în mod necesar adevărată, când e neconformă și contrazice revelația. Prin urmare, un neadevăr nu poate fi susținut cu un adevăr, fie el și revelat, fără a fi în cele din urmă calificat ca atare¹². Termeni ca: *homoiousios* (asemănător)¹³, *Yios (fiu)*¹⁴, *gennima* (odraslă)¹⁵, *poima* (făptură, creatură)¹⁶, *genesis - genennesis* afirmă despre Sfânta Scriptură că este „o nouă cale“ și „al doilea leac“ pentru mântuire, fiindcă „ar fi trebuit să nu avem nevoie de ajutorul Sfintei Scripturi, ci să avem o viață atât de curată, încât harul Duhului să fi ținut locul Scripturilor în sufletele noastre“, Sfântul Ioan Gură de Aur, *Scrieri*, II, PSB 23, trad. pr. Dumitru Fecioru, Ed. I.B.M.B.O.R., București, 1994, p. 15.

9. Atenagora de Eleas, *Tradiția și tradițiile*, în „Studii teologice“ (1964), nr. 3-4, p. 161-162.

10. Aristotel, *Despre interpretare*, trad. Constantin Noica, Editura Humanitas, București, 1998, p. 37.

11. „{Ο τοι,νυν ου;τε η, κοινη. συνη,θεια ου;τε η, τωὸν Γραφωὸν χρηῶσις παραδε,δεκται, του,του κατατολμαὸν, πωὸς συνχι. τηῶς εσχα,της ανπονοι,ας ενστι“, Basile de Césarée, *Contre Eunome II*, *Sources Chrétiennes* 305, ed. B. Sesboué, Paris, 1983, p. 32.

12. Sesizând intenția de falsificare a sensurilor biblice prin false referențialități, Părinții Bisericii dezvoltă o exegeză bazată pe Tradiția bisericească în care s-a fixat canonul biblic. Părinții capadocieni resping argumentările ariene și eunomiene printr-o exegeză conformă învățaturii Bisericii. În viziunea lor, cheia corectei explicări a pasajelor biblice hristologice consta în înțelegerea lor în funcție de cele două firi ale Fiului lui Dumnezeu întrupat, pentru că unele exprimări se referă la dumnezeirea Sa, iar altele la umanitatea Sa. Ignorarea acestei maniere de teologhisire duce la confuzii generatoare de erezii. Pentru Părinții Bisericii, Sfânta Scriptură nu era un simplu arsenal argumentativ al teologiei, ci sursa ei, la care adăugau propria experiență spirituală.

13. A se vedea familia de cuvinte (*homoiazō, homoiōs, homoiōo, homoiōma, homoi-*

(facere - naștere)¹⁷, deși biblici, prin plasarea lor într-o sintaxă teologică străină duhului biblic și bisericesc, își pierdeau valoarea de biblicitate. Cei ce îi foloseau astfel construiau o teologie nebiblică, paradoxal, cu termeni biblici¹⁸. Din acest motiv, Părinții Bisericii au condamnat teologiile eterodoxe și exegezele pe care le-au generat, conștienți fiind că în contextul propriu, acești termeni au valoare de biblicitate, ceea ce le deturneză sensurile fiind ideile și concepțiile nerevelate. Înțelegerea/interpretarea lor face ca aceștia să fie *lipsiți* de valoarea lor intrinsecă prin reînvestirea forțată cu sensuri improprii. Astfel, termenii sau chiar citatele biblice întâlnite în scrierile eterodoxe par a fi niște prizonieri căutându-și grabnic scăparea.

Termeni nebiblici cu valoare de biblicitate

Homoousios (de o ființă)¹⁹ - este cel mai faimos termen nebiblic cu valoare de biblicitate, care a menținut trezvia teologilor mai bine de o jumătate de secol după Sinodul Ecumenic de la Niceea din 325. Susținut ca echivalent dogmatic al unor formule scripturistice, privit cu rezervă și respins ca nebiblic, acest termen filosofic, inaugurat în teologia creștină din secolul al II-lea (Origen), avea să-și încheie odiseea în secolul al VIII-lea, în perioada iconoclasmului. Condamnat la Antiohia în anul 268, deoarece era folosit de Pavel de Samosata pentru a arăta nu numai identitatea ființială, ci și pe cea ipostatică a Fiului cu Tatăl, *homoousios* va fi consacrat sinodal la Niceea, în 325, ca mai târziu, în secolul al VIII-lea, să-l regăsim în iconologia iconoclastă a împăratului Constantin al V-lea Copronim (741-775)²⁰, adept, de altfel, al teoriei despre identitatea vie („consubstanțială“) a lui Hristos cu prototipul. Împotriva acestei teze despre identitatea („consubstanțialis) în *Dicționar grec-român al Noului Testament*, de Maurice Carrez și François Morel, trad. Gh. Badea, Societatea Biblică Interconfesională din România, București, 1999, p. 203.

14. *Dicționar grec-român, op. cit.*, p. 295-296.

15. *Ibidem*, p. 66. Basile de Césarée, *Contre Eunome II*, SC 305, *op. cit.*, p. 11, 26, cu referințe biblice la *Prov.* 8, 22.25; *F. Ap.* 2, 36.

16. *Ibidem*, p. 234. Basile de Césarée, *Contre Eunome II*, SC 305, p. 11, cu referință la *F. Ap.* 2, 36.

17. *Ibidem*, p. 65-66. Basile de Césarée, *Contre Eunome II*, SC 305, p. 106.

18. Teologia patristică reflectă acordul dintre învățătură/dogmă și Sfânta Scriptură, iar modul folosirii Scripturii în Biserică arată că aceasta nu poate fi acomodată teologiilor diferite de duhul și învățătura sa, decât cu riscul relativizării /pierderii caracterului de biblicitate a termenilor/expresiilor impropriu interpretate și greșit raportate.

19. N. Chițescu, I. Tudoran, I. Petreună, *Teologia dogmatică și simbolică*, vol. I, Ed.

litatea“) dintre chip și prototip, Sfântul Teodor Studitul (759-826) va susține, continuând iconologia Sfântului Ioan Damaschin (675-749) și a Sfântului Nichifor Mărturisitorul (806-815), „asemănarea“ (*homoiomatikos*) dintre prototip și icoană. Icoana ca *techne* nu este „de o ființă“ (*homoousios*), cu prototipul, ci asemănarea sa (*homoiosis*)²¹. *Homoousios* - nebiblic și *homoiousios/homoiosis* - biblic, termeni deopotrivă contestați și acceptați, capătă valori diferite în contexte teologice diferite²². Ei au caracter de biblicitate când sunt raportați și gândiți în Sfânta Tradiție a Bisericii, străbătută de același flux al revelației scripturistice, și totodată își pierd acest caracter, când sunt înțeleși în eretic.

Sfântul Atanasie cel Mare, Părinții capadocieni sau Teodoret al Cirului arată că și arienii folosesc expresii neafiate în Scriptură și, prin urmare, nu nebiblicitatea acestui termen ar fi cauza respingerii lui, ci forța cu care le anulează învățătura. Astfel, cugetul teologic corupt (Teodoret al Cirului)²³ face ca cele bine scrise să fie rău înțelese (Sfântul Atanasie)²⁴, iar pretextul că un termen nu e biblic e în final o falsă problemă: „*Dar nu s-au scris acestea, zic ei, și înlăturăm aceste cuvinte ca nescrise. Dar și acesta este un pretext nerușinat. Căci dacă socotesc că trebuie să respingă cele nescrise, pentru*

I.B.M.B.O.R., București, 1958, p. 110

20. PG 100, 225A; 228D.

21. Sfântul Teodor Studitul, *Iisus Hristos - Prototip al icoanei Sale*, trad. diac. Ioan. I. Ică jr., Editura Deisis, 1994, p. 19; J. Meyendorff, *Teologia bizantină*, trad. de pr. conf. dr. A.I. Stan, Ed. I.B.M.B.O.R., București, 1996, p. 63; Preot Dumitru Stăniloae, *Iisus Hristos ca prototip al icoanei Sale*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei“ (1958), nr. 3-4, p. 245; C. Schönborn, *Icoana lui Hristos*, trad. pr. dr. V. Răducă, Editura Anastasia, București, p. 124.

22. Dându-i o largă interpretare biblică, Sfântul Atanasie vedea în *homoousios* echivalentul exprimărilor scripturistice: „*Iar Eu și Tatăl Meu una suntem*“ (Ioan 10, 30); „*Cel ce M-a văzut pe Mine a văzut pe Tatăl*“ (Ioan 14, 9); „*Credeți Mie, că Eu sunt întru Tatăl și Tatăl întru Mine...*“ (Ioan 14, 11). El arată că termenul *asemenea* nu se aplică ființelor, ci numai *homoousios* - *de o ființă*, acesta fiind singurul în măsură să respingă total arianismul, cf. Sfântul Atanasie cel Mare, *Scrieri II* (PSB 16), trad. pr. D. Stăniloae, Ed. I.B.M.B.O.R., București, 1998, p. 5; 147; 159; 160; 166. Din rațiuni pastorale, Sfântul Vasile cel Mare va accepta pentru identitatea ființială dintre Tatăl și Fiul, pe lângă *de o ființă* (ο,μοου,σιος) și expresia: *asemenea după ființă* (κατ ουνσι,αν ο`μοιο,τητα), pe care însă, o explică scripturistic, cf., Basile de Césarée, *Contre Eunome II*, SC 305, p. 92 sq.

23. Teodoret al Cirului, *Scrieri II* (P.S.B., 44), trad. pr. prof. V. Sibiescu, Ed. I.B.M.B.O.R., București, 195, p. 44.

24. Sfântul Atanasie cel Mare, *op. cit.*, p. 74-75. „De altfel, câți nu sunt cei ce, citind cu viclenie dumnezeieștile Scripturi și înțelegându-le cum nu trebuie, nu-i învinovățesc

ce nu s-au opus celor din jurul lui Arie care au născocit din cele nescrise o grămadă așa de mare de cuvinte, ca: «Fiul nu era înainte de a se naște», și «a fost odată când n-a fost» și că «Fiul nu cunoaște ființa Lui»...; ci mai degrabă luptă pentru ele și se războiesc pentru ele cu Părinții? ²⁵.

Nu simplul fapt de a fi nebiblic face ca un termen sau expresie dogmatică să aibă caracter de nebiblicitate, ci intenția, evlavia și credința celui ce le întrebuințează: „*Cel(ui) credincios, chiar dacă îi spune cineva cuvinte neafiate în Scripturi, nu le respinge cât timp au înțeles binecredincios. Dar omul eretic, chiar dacă folosește cuvintele din Scripturi, fiind bănuitor și cu mintea stricată, va auzi de la Duhul: «Pentru ce povestești dreptățile Mele și iei legământul Meu în gura ta?» (Ps 49, 17)*» ²⁶. Așadar, termenul discutat - *homoousios* - este nebiblic, dar are valoare de biblicitate prin conținut, fiind echivalent cu învățătura biblică despre identitatea ontologică a Tatălui și a Fiului. El a fost înțeles de cugetul Bisericii ca „*o Scriptură în alte cuvinte*” ²⁷.

Spre sfârșitul secolului al IV-lea, *homoousios*, deplin receptat semantic de către Biserică, va fi aplicat și la pnevmatologie. Sfântul Grigorie Teologul (330-390) și Didim cel Orb (313-398) îl vor utiliza pentru a evidenția, de această dată, identitatea ființială a Duhului Sfânt cu Tatăl și Fiul ²⁸. Deși reticent față de termenii nebiblici ²⁹, Sfântul Vasile cel Mare († 379) acceptă și interpretează conform revelației biblice cuvinte nebiblice: *ousia, physis, hypostasis, agennitos* ³⁰ (*nenăscut*) - interpretat eronat de Eunomie ca fiind sinonim cu ființa Tatălui ³¹ sau *homoousios* - în hristologie, nu în pnevmatologie (autori)? Deci, nu Scripturile li s-au făcut lor pricină pentru aceasta, ci reaua lor cugetare“, p. 147; p. 151.

25. Sfântul Atanasie cel Mare, *op. cit.*, p. 151. Același lucru îl exprimă și Teodoret al Cirului, *cf.*, *Scrieri II, op. cit.*, p. 44.

26. *Ibidem*, p. 153.

27. Prof. N. Chițescu, *Scriptură, Tradiție și tradiții*, în „Ortodoxia“ (1963), nr. 3-4, p. 393.

28. La Sinodul al II-lea Ecumenic (mai-30 iulie 381, Constantinopol), 36 de episcopi pnevmatomahi au preferat mai departe doctrina ariană, decât acceptarea cuvântului *consubstanțial* - *de o ființă* sau adevărului că Sfântul Duh este *împreună închinat și mărit* cu Tatăl și cu Fiul, atitudine ce confirmă neînțelegerea (reală sau din diferite interese) ori incapacitatea de a recepta sensurile corecte ale Revelației dumnezeiești, *cf.* Pr. C. Dron, *Canoanele - Text și interpretare - II, Sinoadele Ecumenice*, Tipografia Cărților Bisericești, București, 1935, p. 92.

29. În prima parte a tratatului *Contra lui Eunomie*, Sfântul Vasile scrie cu o evidentă mâhnire că a fost nevoit să alcătuiască această respingere, deoarece cuvintele simple ale

tologie, unde folosește termeni analogi, din strategie teologică.

Alți termeni nebiblici cu valoare de biblicitate sunt *Theotokos* confirmat sinodal la Efes în 431, dithelism - „două voințe“ și „două lucrări“, aprobați oficial la Sinodul VI Ecumenic³². Despre „termenii noi“ neafilați în Scriptură, ca: *ființă*, *ipostas*, *enipostaziere*, *sinergie*, Părintele Dumitru Stăniloae considera că au fost deja asimilați de Sfânta Tradiție în sprijinul exprimării învățaturii drepte, fiind, prin urmare, conformi cugetului revelațional scripturistic³³.

La sfârșitul secolului al VIII-lea și începutul secolului al IX-lea, Sfântul Teodor Studitul, demonstrând biblicitatea unui termen-cheie al iconologiei lui - *prototip* - contestat ca nebiblic, a realizat o excelentă sinteză incluzând toți termenii nebiblici cu valoare de biblicitate întâlniți în teologia patristică: „*Multe expresii care nu sunt scrise expressis verbis (în Scriptură), dar au același sens cu cele scrise, sunt propovăduite de Părinți. Fiindcă și faptul că Fiul este consubstanțial (de-o-ființă) cu Tatăl nu se află în de Dumnezeu insuflata Scriptură, ci a fost lămurit ulterior de către Părinți, ca și faptul că Duhul Sfânt e Dumnezeu sau Născătoarea Domnului e Născătoare de Dumnezeu și altele pe care a le enumera aici e prea lung și care, dacă nu sunt mărturisite, s-ar nimici adevărata noastră adorare (credință). Dar ele au fost mărturisite atunci când le-a cerut nevoia, spre doborârea ereziilor ce s-au ridicat. Ce este deci de mirare dacă nu este scris (în Scriptură) că Hristos este prototip al icoanei Sale; aceasta s-a grăit acum fiindcă o cere timpul față de erezia iconomahă renăscută, întrucât astfel adevărul se arată cu foarte mare certitudine*“³⁴.

Evangeliiilor nu au fost corect receptate: „Dacă toți cei asupra cărora a fost chemat numele Domnului nostru și Mântuitorului Iisus Hristos ar fi vrut într-adevăr să nu încerce nimic împotriva adevărului Evangheliei, ci s-ar fi mulțumit cu tradiția Apostolilor (παραδοσει τῶν ἀποστολῶν) și cu simplitatea credinței, n-am fi avut nevoie să vorbim astăzi (...)“, cf. Basile de Césarée, *Contre Eunome I*, SC 299, ed. B. Sesboüé, Paris, 1982, p. 141.

30. Basile de Césarée, *Contre Eunome I*, SC 299, *op. cit.*, p. 174.

31. Basile de Césarée, *Contre Eunome I*, SC 299 (Paris, 1982); 305 (Paris, 1983), trad. rom. Ierom Lavrentie Carp, Editura Crigarux, Piatra-Neamț, 2007.

32. Pr. prof. D. Stăniloae, *Sfânta Scriptură și Tradiția apostolică în Mărturisirea Bisericii*, în „Ortodoxia“ (1980), nr. 2, p. 219.

33. „E o problemă legată de hermeneutică sau de explicarea învățaturii Scripturii atât de adânci, de bogate, încât face adeseori necesari termeni noi pentru mai corecta explicare a unor învățături ale ei“, D. Stăniloae, *Sfânta Tradiție. Defnirea noțiunii și întinderii ei*, în

Termeni nebiblici fără valoare de biblicitate

Spre deosebire de cuvintele nebiblice ale Sfinților Părinți, care aveau caracter de biblicitate, cele ale eterodocșilor erau contrare sensului Scripturii și deci, lipsite de biblicitate. Străini semanticii Revelației dumnezeiești, termenii/expresiile nebiblice: *anomoios /anomoiotis (neasemenea)*³⁵, *agennitos (nenăscut)*, subordonarea după ființă (*hypotegmenon ousia*) a Fiului Tatălui³⁶ - fără valoare de biblicitate - sunt proprii hermeneuticii eterodoxe³⁷. Sfântul Atanasie cel Mare nu numai că a contestat pseudoexegeza ariană a Scripturii, dar a și acuzat folosirea abuzivă a unor expresii nebiblice în sens biblic³⁸. La fel au procedat toți Părinții Bisericii confrunțați cu hermeneuticile eterodoxe. Ei dovedesc o mare suplețe hermeneutică când sunt dispuși să vorbească în termeni nebiblici și chiar în cei adoptați de eterodocși³⁹, pentru că au avut geniul de a-i converti semantic la înțelegerea Sfintei Scripturi.

„Ortodoxia“ (1964), nr. 1, p. 102. Aceeași idee o întâlnim și la G. Florovsky: „Fidelitatea față de Tradiție nu i-a împiedicat pe Părinții Bisericii să creeze noi nume (cum spune Sf. Grigorie Teologul) atunci când a fost nevoie“, *op. cit.*, p. 62.

34. PG 99, 356 D; Sfântul Teodor Studitul, *op. cit.*, *Antireticul II*, p. 98-999; D. Stăniloae, *Iisus Hristos ca prototip al icoanei Sale*, *stud. cit.*, p. 263.

35. Basile de Césarée, *Contre Eunome I*, SC 299, *op. cit.*, p. 144, 166, 268.

36. Eunome, *Apologie*, în SC 305, *op. cit.*, p. 290. În continuare, Eunomie mărturisește că Fiul nu este nici *de o ființă* (μη,τε μη,ν ο,μοου,σιον), nici *asemenea după ființă* (μη,τε ο,μοιοου,σιον) cu Tatăl, pentru că unul semnifică nașterea /producerea și împărțirea ființei (γεν,νεσιν και μερισμο.ν... τη̅ς ο υ,σι,ας), iar altul, identitatea (ισο,τητα).

37. Întâlnim în *Apologia* lui Eunomie termeni și exprimări biblice și nebiblice fără valoare de biblicitate, deoarece erau integrați unei hermeneutici netradiționale, nebisericești și antibisericești, *cf.*, SC 305, *op. cit.*, p. 234-298. În acest sens, Paul Evdokimov constata că hermeneutica eretică apare „din depășirea ilegală a regulilor de interpretare statornicite de Tradiția apostolică“, *cf.*, Paul Evdokimov, *Ortodoxia*, trad. dr. Irineu I. Popa, Ed. I.B.M.B.O.R., București, 1996, p. 15.

38. „Și în care Scriptură au aflat ei expresia «nefăcut» și cuvântul «ființă» și că «trei sunt ipostasurile» și că «Hristos nu este Dumnezeu adevărat» și că este «una dintre cele o sută de oi» și că «înțelepciunea lui Dumnezeu este nenăscută și fără de început, dar puterile create sunt multe, dintre care una este Hristos?» sau nu cei din jurul lui Acachie și Eunomie, folosindu-se de cuvintele nescrise (neafiate în Scriptură) în numitele «Înnoiri» și numind pe întâiul născut al creațiunii chipul nealterat al ființei, al puterii, al sfatului și al slavei,

Concluzii

Conceptele de *biblicitate* și *nebiblicitate* clarifică modul patristic de înțelegere și explicare a unor termeni/expresii biblice și nebiblice, propriu Tradiției Bisericii care a asimilat, în procesul ei de aprofundare a fundamentelor credinței revelate, și termeni nescripturistici. Consecvenți logicii semantice a Sfintei Scripturi, Părinții au folosit în explicațiile lor teologice termeni echivalenți din filosofia greacă, fără a confunda adevărul revelațional cu literalismul biblic⁴⁰. Au respins maniera de a folosi Scriptura ca bază de argumente polemice, cât și falsele exegeze fundamentate pe o altă credință, diferită și adversă celei bisericesti, cu un conținut dogmatic neconform Revelației dumnezeiești. Părinții nu-și argumentau teologia cu Scriptura, ci o edificau prin aceasta. Exprimarea adevărului revelat prin orice termen sau expresie aflată sau nu în Sfânta Scriptură, însă obligatoriu, cu valoare de biblicitate, face parte din demersul exegetic patristic cerut de situațiile concrete din perioada sinoadelor ecumenice. Prin expresii variabile, Părinții au exprimat invariabilul revelat, adică adevărul dreptei-credințe mărturisit doxologic de Sfânta Biserică. Este ceea ce observa și George Florovsky când scria despre mesajul revelat că „*poate fi formulat în noi categorii, dacă împrejurările o cer. Însă, înainte de toate, identitatea sa trebuie să fie păstrată*”⁴¹.

---

cârtesc împotriva Părinților că folosesc cuvinte nescrise (în Scripturi), între care și pe cel de ființă? Ar trebui ca ei să cârtească și împotriva lor înșile, sau să nu învinovățească nici pe Părinți“, Sfântul Atanasie cel Mare, *P.S.B., 16, op. cit.*, p. 151.

39. Sfântul Atanasie cel Mare, despre definirea corectă a termenilor *homoousios* și *homoiousios*, *P.S.B., 16, op. cit.*, p. 155; 165.

40. „Dogmele nu epuizează experiența, la fel cum Revelația nu se epuizează în cuvintele sau literele Scripturii“, *apud* G. Florovsky, *op. cit.*, p. 171.

41. G. Florovsky, *op. cit.*, p. 38.